

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА III

БРОЈ 3

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

THE SASA LIBRARY FORUM

YEAR III
VOLUME 3

Accepted on December 9th 2014, at the 9th meeting of the SASA Department of
Languages and Literature, following the reviews of academician
Nada Milošević Đorđević and academician *Predrag Piper*

Editor-in-chief
Corresponding member
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2015

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ

ГОДИНА III

БРОЈ 3

Примљено на IX скупу Одељења језика и књижевности
од 9. децембра 2014. године, на основу рецензија академика
Наде Милошевић Ђорђевић и академика *Предрага Пийера*

Уредник

дописни члан

МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД

2015

Издаје
Српска академија наука и уметности

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 450 примерака

Припрема
НМ либрис, Београд

Штампа
Службени сласник, Београд

© Српска академија наука и уметности, 2015

Трибина Библиотеке САНУ основана је да приказује јавности нове књиге чланова САНУ, нова издања САНУ и њених института, из свих области наука и уметности. Први уредник Трибине био је академик Никша Стипчевић, управник Библиотеке САНУ од 1991. до 2011. године. Од октобра 2011. године уредник Трибине је дописни члан Миро Вуксановић, управник Библиотеке САНУ.

Годишњак *Трибина Библиотеке САНУ* покренут је 2013. године. У првом броју донет је целовит преглед приказаних књига у Салону САНУ од 1991. до јуна 2011. године, а потом, у хронолошком низу, текстови казани на Трибини од новембра 2011. до краја 2012. године. У другом броју штампани су текстови са Трибине из 2013. године.

Прилози се објављују без измена, а нема текстова оних говорника који свој рад нису доставили.

ТРИБИНА БИБЛИОТЕКЕ САНУ
28. I 2014 – 23. XII 2014.

Уредник
дописни члан Мило Вуксановић

Стручни сарадници
Биљана Јоцић и Стасја Церовић

САДРЖАЈ

<i>Планетѝа Дунав / Љубомир Симовић</i>	9
<i>„Тийаник“ у акваријуму : 6. мај 2007 – 6. мај 2013. / Љубомир Симовић</i>	9
<i>Срби у Угарској 1790–1918. / Василије Ђ. Кресѝић</i>	19
<i>Нормативна граматиѝка срѝског језика / Предраг Пиѝер, Иван Клајн</i>	31
<i>Дарови наших рођака. Књ. 5 / Владеѝа Јероѝић</i>	49
<i>Срѝска енциклопедија. Том 2, В – Вишеѝечка</i>	57
<i>Fractional calculus with applications in mechanics : vibrations and diffusion processes / Teodor M. Atanacković, Stevan Pilipović, Bogoljub Stanković, Dušan Zorica</i>	69
<i>Fractional calculus with applications in mechanics : wave propagation, impact and variational principles / Teodor M. Atanacković, Stevan Pilipović, Bogoljub Stanković, Dušan Zorica</i>	69
<i>Персѝекѝиве развоја села : зборник радова са научног скуѝа одржаног 17–18. аѝрила 2013. године / уредник Драган Шкорић</i>	77
<i>Друшѝвено-ѝолиѝичка и научна мисао и делаѝносѝи Симе Марковића : зборник радова са научног скуѝа одржаног 28. марта 2012. године / уредник Александар Косѝић</i>	91

<i>Дан Библиотеке САНУ</i>	105
<i>Трибина Библиотеке САНУ. Год. 1, бр. 1 /</i> <i>уредник Миро Вуксановић</i>	105
<i>Трибина Библиотеке САНУ. Год. 2, бр. 2 /</i> <i>уредник Миро Вуксановић</i>	105
<i>Синџагма / Маџија Власџар; са срџскословенског језика</i> <i>џревела Таџијана Субоџин-Голубовић ; уредник Косџа Чавошки</i>	119
<i>Огледи о џолиџичкој моћи у Визанџији : чиниоци и ослонци /</i> <i>Љубомир Максимовић</i>	133
<i>Сабрана дела. [Књ. 1–12] / Маџија Бећковић</i>	141
<i>Сусреџи и сукоб са науком / Зоран Л. Ковачевић</i>	143
<i>Исџоријска лингвисџика : когниџивно-џиџолошке сиџудије /</i> <i>Јасмина Грковић-Мејџор</i>	155
<i>Косовско-меџохијски зборник. 5 / уредник Михаило Војводић</i>	167
<i>Иконоџисци срџских сеоба = The icon painters of the Serbian</i> <i>migration / Динко Давидов</i>	185
<i>Просџаџа / Томислав П. Пејчић, Јован Б. Хаџи-Ђокић,</i> <i>Драгослав Т. Баџић</i>	193
<i>Aquatica : књџжевносџи, кулџура / уредници</i> <i>Мирјана Деџелић, Лидија Делић</i>	207
<i>Срџска демографска библиографија : 1945–2012. /</i> <i>уредник Часлав Оџић</i>	221
<i>Регисџар имена, уредника и говорника</i>	233

Дарови наших рођака. Књ. 5 / Владета Јеротић. – Београд : Ars Libri ;
Задужбина Владете Јеротића, 2013

Говорили: Петар В. Арбутина
дописни члан Миро Вуксановић
академик Владета Јеротић

У Београду, уторак 11. март 2014. у 13 часова

ПЕТАР В. АРБУТИНА

У данашње време тешко да се неко усуди да не суди. Као да озбиљност изван суда и осуде и не постоји, као да љубав и виши интерес не постоје изван хвалоспева, поготову у тумачењу уметничких дела, књижевних посебно. За избегавање те замке учених али не и научених, неопходан је дар љубави. Љубав а не корисност, праведност а не интерес, суштине су 10 заповести тројичног божанства... А без тога, без те суштине, на коју нас опомиње и јеванђелист Матеј (22, 37–40), не може се очувати ни смисао ни достојанство човеково. Зато су ретки објективни тумачи, зато више судимо а мало разумевамо. Због тога наша „одговорност“ често постаје карикатура научних и уметничких принципа и (пара)етичких мерила. Као што и сам Владета Јеротић каже у књизи *Дарови наших рођака*, петом наставку научне саге о промишљању наслеђа српске књижевности и уметности: „Прави ауторитет у човеку и воли и цени човека, јер познаје своје божанско порекло, лажни ауторитет нити воли нити цени човека, јер му је порекло у гордом Луциферу, а не у смерном Богочовеку“.

Јеротићев начин тумачења и размишљања у овој књизи није ни „објективизам“ ни „идеализам“, „ирационализам“ или „сциентизам“ како би, на

основу погрешно схваћеног приступа ову књигу окарактерисала овдашња критика, потопљена у чаршијски или псеудонационални академизам погрешно и наивно схваћене европске идеје. Православни дискурс није ограничење, како би ти исти тврдили, историја европске цивилизације и већим делом светска је хришћанска али аутор на томе не инсистира, ни у идеолошком ни у вредносном смислу. Не постоји жеља за превредновавањем или стварањем доминантног новог компаративног модела. Јеротићев начин је потреба за разумевањем, дубинска, пре свега интелектуална, сазнајна перспектива. Важно је на овом месту то напоменути јер идеја спасења, разумевања људске и стваралачке драме, у односу на хришћанско наслеђе и дух културе није теоријски модел већ успостављање вишег нивоа тумачења, који нужно не искључује теоријско знање или наслеђе али покушава да оде корак даље у смеру сагласја и дијалога са аутором. Зато што дух културе није могуће градити на гордости и самозаљубљености теорија или идеолошких концепата, већ на разумевању и добронамерности и жељи да се оде даље од искључивости једног дискурса или културолошког стереотипа. Управо на начин на који је Тома Аквински покушавао да филозофску Европу спаси духовне дилеме. Он је сасвим јасно утврдио да хришћанска идеја о Богу *јесће надразумска идеја али није йроийивразумска*. Наравно, за ово су способни само велики духови синтезе спремни и довољно храбри да траже обоготвореног човека а не човека условљености и зависности од различитих пројектованих културних и идеолошких модела. *Дарови наших рођака* спадају, у хегеловском смислу, у синтезу свих теоријских приступа, пре свега укидањем њихових једностраности и обједињења на вишем нивоу, у лику тумача и у његовој одговорности према претходницима (носиоцима дарова, не данајских) и одговорности према оним будућим људима, којима су ти дарови намењени, односно оним којих се наслеђе тиче. То је природан процес, креативан али и нужно регресиван само онда када у себи носи и идеју будућности „путовања у обадва смера“. Неопходно је прожимање религиозног и уметничког на путу индивидуације и генезе уметничке личности. Нису ли све велике спознаје, искуства и стварања религиозни чин?! Не доживљава ли се свака узвишеност кроз откривање божанског у човеку? Човек се враћа Богу тамо где га је први пут наслутио – у природи, у процесу сталног и истрајног рађања и умирања. Разумева га у врховима духа – у уметности, тамо где се најбоље и најјасније види. Само таквим разумевањима човек може у себи да буде и предак и наследник, да препознаје дарове и да их предаје даље. *Слично йроизводи слично а йоследица увек личи на узрок*, кажу тумачи митова. Стигавши до „краја историје“ (Фукујама), човек поново открива себе, стари смисао у „новом“ себи. Они који проглашавају крај (као у есеју са провокативним насловом: „Откривање смисла крај је стварања“, о Миодрагу Павловићу у овој књизи) немају довољно снаге или духа да схвате да краја нема али је неопходно спознати да

ни смрти нема, а за то нам је ипак потребна дубока и искрена вера. Зато идеја човековог трагања и трајања није виталистичка идеја физиолошког одређења човековог живота (свест о порозности и пролазности), већ свест о прецима и потомцима, трагање за оном тачком у којој се сви срећу. Ова књига је путоказ ка таквим местима. Јер да није тако чежња јасно препозната и апострофирана у делима Иве Андрића и Милоша Црњанског била би сентименталистичка и патетична устрепталост а не архетипска чежња за дубинама у себи и око себе. Не би компарација између Андрића и Достојевског – у једној мање познатој и мање навођеној Андрићевој причи: *Чудо у Олову* – била тако делотворна и успешна. Зашто Јеротић у тексту „Како данас размишљати о 'Чуду тајни и ауторитету', поводом приповетке Ива Андрића *Чудо у Олову*“, каже да је ово Андрићева исповедна проза? Шта Андрић у њој „исповеда“? Савремени тумачи би ову тезу прогласили недовољно тачном јер у поменутој причи писац не исповеда ништа лично. Али исповеда нешто много важније, надлично а опет његово. Општу, човеку природјену, веру у чуда и дубоку личну драму док тражимо таква откровења или док се са њима срећемо. Чудо је приказано и тумачено као виталност имажинације или снага праве вере, депресија и декаденција као последица недостатка могућности успостављања сазнајне равнотеже између рационалног и веровања у „оно што не видимо“. На овом примеру јасно можемо да приметимо принцип трагања за *даровима* и жељу да се досегне даље од личног (и пишечевог и тумачевог), нови облик припадања делу и писцу и места која нису „затамњена“ већ толико светла да се не виде за оне који гледају из мрака.

Андрић и Црњански се не срећу у друштвеној или социјалној перспективи свог времена или у заједничким темама, поетичким блискостима, стилском подударностима, већ у чежњи, у осећајности. Текст о *Ламенију над Београдом* је зато сав од осећања и покушаја проницања у емотивну мапу песникову и све оне валаре, сете, туге, носталгије, жеље... које су претходила стварању. „Чежња као Жеља – каже Јеротић тумачећи један део из Андрићевих *Знакова ѿред ѿуџа* и „жељу“ пише великим словом – присутна код свих људи али скоро увек, жалосно преокренута Чежња у пожуду, Жеља у безброј жељица.“ На тај начин, околним путевима долазимо до суштине, до становишта са којих се принципи стварања и „муке духу“ јасније и боље виде. Или код Црњанског: „[...] Песма као чежња непрестано извире из непресушног Извора живе воде, загонетног Извора Живота.“ Чежња је оно несазнатљиво, препознато у нагону остварено у стварању. Не треба очекивати од писца да именује своје дубоке тајне јер их често није свестан у њиховој пуноћи постојања, као што није у потпуности свестан кога својим делом цитира или кога, далеко у будућности, ословљава. Зато Јеротић на правом месту цитира Јунга: „Потпуно је неважно какав су живот водили и какви су били велики ствараоци, јер оно што су стварали – дело је надахнућа архетипова њиховог

колективног несвесног.“ Управо дело оних који су им претходили и оних које су они препознали у својим потомцима, у најширем смислу. Јер, ако није тако, чему стварање? Коме пишемо писма из подсвести и ко нам их то и за кога диктира?

Не треба да посматрамо ову књигу као део „нове критике“ јер она то није. Јасно се стиче утисак да то није ни ауторова намера. Он свесно избегава процес који је још давне 1967. описао писац Сол Белоу: „Критика дочекује читаоца запречним баријерама интерпретације. И публика се послушно ставља на располагање том монопољу стручњака – оних без којих би било немогуће разумевање књижевности. Критичари су, говорећи у име писца, успешно заменили писце.“ Ова хипертекстуалност у критици би требала да буде део хиперобјективности али није. Егоцентризам научне истине увек стоји између објективног и субјективног као што, на исти начин, забрањује путеве од субјективног до истинског постојања, како у науци тако и у животу. Јеротић усваја тезе и постулате ранијих тумача, често их не доводећи у питање. Оне су полазна тачка за путовање (Рајићево „проклетство“ и меланхолија, Дучићев однос према путености и женској лепоти, на пример). Поменуте стереотипе Јеротић у свом тексту аналитички продубљује, супротставља их другом ширем и свеобухватнијем комплексу мишљења, објашњава их и расклапа и поново склапа у кључу новог значења, између старих заблуда и нових увида проширене рецепције, хришћанске, културолошке, филозофске, психотерапеутске, мистичне. Но, треба такође напоменути, у светлу управо реченог, да Јеротић и у избору дела писца којима се бави у овој књизи бира мање позната дела, она која је критика често заобилазила а у којима се путеви за овакво, дубинско тумачење боље виде. Прави пример за то је, када смо га већ споменули, управо Дучић, иако са Десанком Максимовић, Велимиром Рајићем или Милутином Бојићем и осталима није ништа другачије.

Несумњиво је да Јеротић добро познаје дело и биографију Јована Дучића, то се више него јасно види, као што се још на почетку веома добро види да текст о њему неће ићи у смеру већ испричаних прича о песнику закаснелог романтизма, надахнутог патриотизма, песнику чулности и путености. Јеротић бира песму „Залазак сунца“ наглашавајући њен пре свега религиозни доживљај, како песников тако и тумачев, суптилну параболу, која креће од чулности и завршава у вери, сагледаној из аспекта мистичног доживљаја, мушко-женске узајамности и отајстава у којима се спајају два пола личности – мушки и женски. Али не као предуслов новог живота, чак не ни као андрогин или не само, већ као предуслов разумевања дуалистичке природе, спознаје која нема никакав полни већ божански предзнак. Свакако нетипично за Дучића каквог смо познавали или каквог су нам га представили у досадашњим изборима и тумачењима.

Такође, веома занимљиви су они делови где Јеротић покушава да изнађе путеве ка писцу чак и онда када му се директно опире. Као, на пример,

у идеји судбине или судбе („владика Николај је волео ту реч“ – Јеротић), када престаје вера а почиње веровање да иза става порицања или нихилистичког заноса постоји дубљи смисао. Или у веома добрим, усуђујем се да кажем веома прецизним, дубинским и смелим тумачењима поезије Милутина Бојића, са којим и почиње ова књига, и Велимира Рајића. Питања: Да ли је Бојић учени скептик или пророк? Да ли је веровао да се нешто може променити у народу или његовој свести? Да ли је назирао путеве избављење или је његова скепса била само почетак мисли о другоме у свом народу недораслом времену које га је затекло? Куда воде његови путеви ка Богу, кроз виђење или песничку осуду?... само су неки високи захтеви тумачења које Јеротић поставља пред себе, и у највећој мери разрешава, у сусрету са овим песником у две његове песме: „Вране“ и „Ход“. „Песму 'Вране' Милутин Бојић је писао седам година пре свог земаљског краја, мада се у неким другим његовим песмама могу открити наслуђивања о својој прераној смрти“ – каже у поменутом уводном есеју Јеротић. Да ли је танатолошка раван баш тако уска и једнострана да постоји само на нивоу слутње и профетске визије? Није ли дубинска (не)хришћанска резигнација Бојићева била дубља од слутње о скором крају? На ово питање не налазимо одговор али то не чини овај текст мање свеобухватним, можда само прецизнијим и више фокусираним на нека друга, не мање важна, питања.

Сличан случај је и са Велимиром Рајићем, чији песимизам и индивидуална спонтаност припадају више тадашњој европској песничкој традицији, комплексном доживљају живота и доминантне метафизичке симболике освешћене снажним духовним регистром песника. Поготову у песми „Басна о животу“, где Јеротић прави малу хипертекстуалну семантичку игру наводећи у фусноти одредницу из *Речника српског језика* – у вуковском едукативном тону – где је басна морално поучна прича. Управо отварајући простор за дубинско тумачења песника, који је био много више од сетног меланхолика и загрцнутог лирика, како нам многи овдашњи стереотипи говоре.

Мноштво је других примера који би могли да буду предмет овог читања Јеротићевих читања и предмет разумевања и размишљања о његовим размишљањима. Али за крај треба, истине и Христа ради, нагласити један посебан, откривалачки аспект ове књиге. Поред већ поменутих мање познатих делова из дела познатих писаца, Јеротић читаоцима и тумачима враћа на велика врата Србољуба Митића, заборављеног песника, блистав ум и дело скрајнуто престоничком галамом и подређеном јој теоријом. Тумачење девет посланица „Свецима од здравља“ свакако је један од најбољих текстова у овој књизи и одуживање великог дуга према овом неправедно заборављеном песнику.

Не морамо да схватимо писце да бисмо их волели. Али морамо да волимо да бисмо схватили уметност и свет и себе у том свету на прави начин.

О томе говори ова књига о даровима љубави који путују из „колективног несвесног“ у свесност наше егзистенције, говорећи нам да нисмо сами на свету јер „свако има оног кога нема“, присутног а не отишлог. Али само за оне који јасно виде и дубоко верују, управо као писац ове књиге.

МИРО ВУКСАНОВИЋ

На самом крају прошле године академик Владета Јеротић добио је још једно значајно признање. Тек установљена Доситејева награда за животно дело природно је припала Јеротићу. У своје доба, у осамнаестом веку, и мало касније, док је стварана млада устаничка Србија, Карађорђева, Доситеј је деловао као просветитељ. То је познато. У наше доба, нарочито после атеистичког периода, готово свакодневно, најпре као лекар који лечи кроз реч и сусрет, потом као професор који студентима тумачи суштинску разлику између религије и вере, потом, и сада, на трибинама где се окупља православни свет, у разговорима за листове, часописе, радио и телевизију, у низовима својих књига које излазе у великим тиражима, увек на једнако доступан и уверљив начин, академик Јеротић, као нико од његових савременика, обавља свој просветитељски посао. И то је познато.

Зато је Доситејева награда, на почетку, у првој додели, постигла редак резултат, пожељан и тешко остварљив, јер се не дешава често да су признање и њен добитник у природном складу и дозиву.

Није овде, разуме се, у средишту Јеротићево најновије одликовање. Његова укупна делатност заслужује много више. И то ће кроз време стизати, у допунама, у низу, као што нам испод руке академика Јеротића стижу књиге, већ пет њих у реду, с присним и поетичним насловом – *Дарови наших рођака*.

Загледајмо се, за тренутак, у три речи из наслова, тако да смо истовремено загледани и у себе. Пре скромног откривања речи, као важну помоћ, требало би да издвојимо две готово редовне Јеротићеве препоруке. Једна, која је универзална по времену и простору, именује човеково заштитно оружје, духовно, разуме се, које смо добили пре две хиљаде година, од Христа, а „то су вера, нада и љубав, и то је доживотан подвиг молитве у којој никада нисмо сами, било да се саборно молимо на литургији у цркви, било да настављамо ову молитву у кући“. Друга Јеротићева препорука није тако свечана, узвишена и лековита. Реч је о његовом открићу да „свако време доноси своје Зло“, да „наше време носи“ више но икад „зло равнодушности“, а да „Равнодушан човек, човек унија, неодговоран је човек“.

У својим налазима Јеротић призива реч Владике Велимировића и Оца Јустина да „једина револуција која човека чини племенитијим то је револуција хришћанства“, да „свака друга револуција чини човека бруталнијим него

што је...“, да је равнодушност гора од познатих „*смрћних грехова* у хришћанству“, гора од некадашњих епидемија неизлечивих болести, да се примери „из нашег свакодневног живота вапијуће неодговорности“ могу једнако наћи и код „најученијег и најнеписменијег, и највиђенијег и најпониженијег“, код свих који улазе у „чамотињу, клонулост, мрзовољу духа, суморну равнодушност“. Тако смо, у претходним реченицама, из три руке, именovali три добра и једно зло.

Ако се сада вратимо наслову књига у низу академика Јеротића, лако је препознати да се у ономе *Дарови наших рођака* огледају три основна православна добра – вера, нада и љубав, јер то кажу и речи *дар, наш и род*, јер се и ту види тројство којем академик Јеротић доследно и достојно служи. Зато су његове књиге под честим погледима, у рукама, отворене.

Учинило ми се да овде, у петој књизи *Рођака*, на необичан начин, чак и нескривен, борави један уљез. Међу песнике (Бојића, Рајића, Дучића, Црњанског, Пандуровића, Десанку, Павловића и Митића), код Исидоре, Андрића и Павића, песник Новица Тадић дошао је зато што му тако следује, иако је он једини српски писац који је изриком казао да је његов највернији читалац – ђаво, иако је Тадић једини српски песник у чијим стиховима „Ђаволове реформе успевају“ и који каже:

„Ђаволе, твога ти ђаволства
реци ми нешто честито
што би те осветлило
и оправдало.
Ако можеш
помери се са дна бездана“.

Тај део песме наводи Јеротић. Додаје, на почетку својих коментара, да се одавно зна да сваки човек „нешто у себи дубоко крије“, да је и новорођенче агресивно према родитељима, да је Новица Тадић био пажљив родитељ и породични човек, али „да узима озбиљно стварно постојање ђавола“, да разговара с ђаволом о праведности које нема, о добру и злу. Јеротић понире у песника, у човека уопште, и пита:

„Па, да ли то ђаво у нама разговара са самим собом?“

Поступно, као да само једноме од нас говори, као да не пише одједном за свакога (а то јесте ретка врлина), Јеротић открива песникову доброту, оно што је успешна слика од речи у стиховима заклонила у њиховом аутору. И нашао је, наравно, какав бисмо друкчији резултат могли очекивати, да је Светом Духу Новица Тадић, познат у књижевности као ђаволов друг, „омогућио слободан пролаз“, тако да је песник Бога видео свуда:

„у самим дубинама
у инсекту црном.

Видех те у мраву, у ветру и мрви на столу.
Видех те у клонулости мојој
свуда си Сведржитељу
и лист помераш изнад мог гроба“.

Ово је само један пример, извадак из целовитих, вишеструких тумачења песама и стихова познатих српских песника, наговештај тек, како у петој књизи *Дарови наших рођака*, веран вери, уметности, нама и себи, прворедном вештином, својим поступком, Јеротић саопштава како и уклету песника, нераздвојан с ђаволом, у болести и душевним мукама, на онај свет одлази млад и обожен. Не мари како ћемо у његовом стиху препознати себе, јер нам их доброто и просветљеношћу речи приближава Владета Јеротић.